

מה בקבר 37: שני תאריכים – אישיות אחת: ניצחוננו של בן-יהודה

אשר הסעירה את ארץ המודל שלו ואת היישוב היהודי הקטן בידי בן-יהודה ומתחריו בארץ ישראל. מרדכי נאור מתאר את הדו שיח שהיה ולא היה בין בן-יהודה לנדיב, שהיה גם "מפעיל" מרכזי של "סוכנות" התרבות הצרפתית בארץ ישראל, הברון דה רוטשילד. נורית גוברין עוסקת במתנגדי בן-יהודה – האינטלקטואלים והעיתונאים העברים המזרח אירופים, ובראשם אחד העם ואנשיו, והעיתונות הסוציאליסטית של העלייה השנייה. יצחק בצלאל מספר על חלקם של הרבנים הספרדים, בעברו האחר של המתרס, בעיתונות העברית המתגבשת בארץ ישראל. יובל בן-בסט סוקר את יחסם של עיתוני הזרמים השונים לעצם האירוע המכונן של 1908 – האקטואליה של מהפכת התורכים הצעירים. מרדכי נייגר רואה ב-1908 את תחילתה של המו"לות העברית החילונית בארץ ומצביע על תשתית קיימת שקידמה את נציגי מרכזי התרבות העברית באירופה, שלא באו, בניגוד למיתוסים המקובלים, אל מדבר תרבותי. יוני אביב דן בסיפור המשך: המאבק בין מנהיגי התנועה הרוויזיוניסטית על השליטה בעיתוננו של איתמר בן אב"י, דואר היום.

בגיליונותינו השנה ביקשנו לנצל את התאריך ה"עגול" בתולדות העיתונות היומית כדי לדון בבעיותיה היום ובעתידה – כמו, למשל, התגבשותה של עיתונות מגזרית. בגיליון זה נרכז את תשומת הלב במגזר ה"רוסי" ובחבר המדינות, בלי לוותר על המבט ההיסטורי. דן כספי ונלי אליאס פיתחו מודל תקשורת "של" ו"למען" מיעוטים בישראל היום, ואינם מהססים להשוות בצורה מנומקת בהקשר זה בין ה"מיעוט הרוסי" לזה הערבי... רוברט רוקאווי עוסק ביהודי רוסיה ומזרח אירופה שלא הגיעו לארץ ישראל וביחסה של הקהילה היהודית באמריקה באמצעי התקשורת שלה למהגרים מרוסיה בשנים 1881-1924. זאב לוין פותח צוהר לעיתונות יהודית לא מוכרת שצמחה בבוכארה שבמרכז אסיה הרוסית ולאחר מכן הסובייטית, בשנים 1910 עד 1938. נמשיך ונעסוק בעיתונות מגזרית ומגדרית בגיליון הבא. לסיום, קצת נוסטלגיה ששמץ אופטימיות בצדה, לפני מדורינו הקבועים, במאמרו המאויר של חיים גרוסמן על הימים שבהם ילדי ישראל שידרו לגולה, בעידוד השלטונות, גלויות עם פרחים במקום אס.אם.אסים (מסרונים) של "דע מה שתשיב" למשנאינו.

לפני מסירת הגיליון לדפוס הלך מאתנו בשיבה טובה אבינו הרוחני. שלום רוזנפלד ז"ל, חתן פרס ישראל, היה מייסד המכון לחקר העיתונות והתקשורת היהודית ויוזם הוצאת כתב העת קשר. גיליונותינו, רובם ככולם, היו ונשארו ספוגים ברוחו, בחכמתו

שני התאריכים החשובים בתולדות העיתונות העברית, שחלו בשנת 2008, כרוכים באישיות אחת: "מחיה השפה העברית", אליעזר בן-יהודה, שנולד לפני 150 שנה והיה מייסד ה"אימפריה" העיתונאית העברית הראשונה בארץ ישראל, זו שנתנה לנו את העיתונות העצמאית, המסחרית והסנסציונית מטבעה. לפני מאה שנה נתנה לנו "אימפריית" בן-יהודה את היומון העברי הראשון בארץ ישראל, הצבי. מעצבו למעשה היה בנו ויורשו של בן-יהודה, איתמר בן אב"י – אבי עיתונות הסנסציה הארץ-ישראלית. שנים רבות היה בן-יהודה נציגה הדחוי של עיתונות עברית שמעצבי המודלים התרבותיים העבריים של היישוב, ואחר כך של המדינה, ניסו להצניע ככל האפשר. אך אם מביטים בעיתונות היומית בישראל היום – האין היא מצביעה על ניצחוננו ארוך הטווח, לטוב ולרע, של בן-יהודה? קשר השתתף בארגון יום עיון על בן-יהודה בפרס. קשר היה שותף גם לארגון יום עיון על מאה שנות עיתונות יומית בארץ ישראל בתל-אביב, שהוקדש לעורכת דבר המנוחה, חנה זמר, במלאת חמש שנים לפטירתה. אירועים נוספים נמצאים בשלבי תכנון.

לא במקרה הייתה שנת 1908 תאריך פתיחה לתהליך היסטורי בתקשורת העברית והיהודית. מהפכת התורכים הצעירים היוותה אירוע מרכזי בתהליכים עולמיים מקבילים והביאה, בין השאר, את חופש העיתונות לאימפריה ובתוכה גם לארץ ישראל. עיתונות העלייה השנייה שהביאה עמה מודל תרבותי ותקשורתי מתחרה, של עיתונות מפלגתית מעורבת, שימשה יריבה קשה לבן-יהודה, לצד החוגים האורתודוקסיים השמרניים של היישוב הישן. הכול התחיל אז, בעשור הראשון של המאה העשרים – אך עוצב עוד קודם לכן, בשלהי המאה התשע-עשרה באירופה ובארץ ישראל, ונמשך במחצית הראשונה של המאה העשרים. עיקר המאמרים המרכזים בגיליון זה מנסים להעניק בנושאים מבט רחב ככל האפשר היוצא משנת מוקד זו אחורה וקדימה. ויתרנו הפעם על ציון מיוחד "בשער קשר" בגלל רוחב היריעה המשלב את מרבית המאמרים.

עוזי אלידע סוקר את נסיבות ייסודו ואת דרכו של היומון הראשון בארץ ישראל ששינה את שמו מהצבי להאור ובחזרה בין 1908 ל-1914. אך סיפורו של בן-יהודה העיתונאי מתחיל עוד כסטודנט וככתב בסוף שנות השבעים של המאה התשע-עשרה, בפרס. גדעון קורץ מתאר את המפגש של העיתונאי העברי הצעיר עם מודל התקשורת הרפובליקני הצרפתי שהתגבש באותן שנים ממש. יוסף לנג, שפרסם לאחרונה ביוגרפיה של בן-יהודה, מנתח את סיקור פרשת דרייפוס

ראויים לעידוד שהעניק לנו שלום רוזנפלד גם בעתיד. להתראות
בגיליון הבא.

גדעון קויץ

ובאתיקה העיתונאית והמחקרית שלו. בפתח הגיליון אנו מביאים
דברים לזכרו מאת עורכו הראשון של קשר ושותפו לדרך, מרדכי
נאור. נשתדל לא לאכזב את התקוות שתלה בחידוש כתב העת ולהיות